

Invāzija bieži ir NEAPTURAMA

"Nereti paši cilvēki, it kā negribot neko sliktu, var nodarīt uz gadu simtiem paliekošu kaitējumu dabai," skaidrojot situāciju ar invazīvo sugu izplatību Latvijā, saka Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) LIFE IP LatViaNature invazīvo sugu eksperte SANTA RUTKOVSKA. Ar viņu runājam par to, kuras ir tās sugas Latvijā, kas savas invazitātes dēļ jau rada milzīgas problēmas, un vai ir vēl iespējas kādu invāziju apturēt.

"Vislabākā cīņa ar invazīvajām sugām ir tās neaudzēt, neievieš, neturēt. Tā vislētākā un efektīvākā metode," skaidro Dabas aizsardzības pārvaldes LIFE IP LatViaNature invazīvo sugu eksperte Santa Rutkovska.

- Ko saprotam ar "invazīvajām sugām"?

Invazīva suga var būt jebkura veida dzīvnieks – augs, kukaiņš, zivs, sēne, baktērija vai pat organisma sēklas. Birku "invazīvs" parasti piešķir tām svešzemju sugām, kuras, nonākot jaunās dzīvesvietās, var sākt strauji vairoties, agresīvi izplatīties, nomākt vietējās sugas un apdraudēt ekosistēmas. Tās var nodarīt kaitējumu gan dabai, gan cilvēkiem.

Ja var salikt vienkopus pilnīgi visas Latvijas sugas, tad apmēram viena trešdaļa no visām ir svešzemju sugas. To nosaukums jau liecina, ka dabiskais izplatības areāls atrodas svešās zemēs, nevis Latvijā.

Svešzemju sugas uz Latviju atnāk dažādos ceļos: ar upju straumēm, vēju, dzīvnieku palīdzību, ievestas. Svešzemju sugas ir ļoti dažādas. Ir ļoti daudz dekoratīvu sugu, kam, piemēram, vajag atbalstu, lai suga izdzīvotu mūsmājās. Piemēram, dālijas mēs katru gadu rudenī izrokam, nesam pagrabā, pārzieminām un pavasarī stādām laukā, un ir daudzas dzīvnieku sugas, par kurām līdzīgi gādājam. Bet invazīvās sugas ir apmēram 10% liela šo svešzemju sugu grupa, kurām cilvēka palīdzība nav vajadzīga. Tās lieliski iztiek savajā bez mums. Un šīs sugas ir tās, kas ātri vairojas. Tās ir arī lielākas augumā, augi veido blīvas monoaudzes, šie dzīvnieki ir ātrāki, ēdelīgāki – konkurē par barības resursiem ar citiem augiem un dzīvnie-

kiem. Visbiežāk invazīvās sugas ir bez dabiskiem ienaidniekiem un ir izturīgas, var pārnēsāt dažādus parazītus un slimības. Invazīvās sugas ir mazāk prasīgas pret augšanas apstākļiem un dzīvesvietu, jo vieglāk visam pielāgojas. Viss minētais ir košs īpašību kopums, kas invazīvajai sugai palīdz izspiest vietējās sugas no tām ierastās vides, jo spēcīgākais dzīvo, kā tam ērtāk un labvēlīgāk.

- Kad Latvijā invazīvajām sugām sāka pievērst īpašu vērību?

Invazīvajām sugām uzmanību pievērsām pēdējos gadu desmitos, jo iepriekš izpausmes nebija tik nozīmīgas. Nozīmīgs faktors, kas redzējumu mainīja, – klimata pārmaiņas. Arī Latvijā. Ziemas kļūst maigākas, un daudzas sugas, kas nevarēja pašas pārziemot, šobrīd var. Ja sugai ir šis invazīvais raksturs, tad tas var izpausties. Kā jau norādīju, tad problēma tiešām ir aktualizēta pēdējās desmitgadēs, un 2014. gadā ES mērogā ir pieņemta invazīvo sugu regula. Mums kā ES dalībvalstij ir saistoši regulas noteikumi un prasības. Būtiskais: pašreiz šajā regulā ir iekļautas 88 sugas.

Vēl svarīgāk, ka daļa no šīm sugām ES vēl nebūt nav sastopamas, bet ir iekļautas sarakstā ar preventīvu nozīmi. Jo doma ir tāda: ja šī suga izrāda invazīvu raksturu citā pasaules daļā vai kontinentā, un pie mums ir līdzīgi klimatiskie apstākļi, tad nav jāgaida, kad suga atradīs ceļu, kā atnākt un ieviesīsies. Regula dod zaļo gaismu izskaust katru tajā iekļauto invazīvo sugu, tiklīdz tā parādās. Un šī ir absolūti pareiza rīcība.

- Ir augi, dzīvnieki, kurus katrs minēs, – latvānis, zeltslotiņas, kailgliemeži. Vai ar šo sugu izskausšanu esam stipri nokavējuši?

Ar daudzām invazīvām sugām Latvijā, arī Eiropā, esam

Daži invazīvo sugu piemēri Latvijā – puķu sprigane (*Impatiens glandulifera*), Kanādas zeltgalvīte (*Solidago canadensis*), Amerikas ūdele (*Neovison vison*) un jenotsuns (*Nyctereutes procyonoides*).

nokavējuši. Invazīvajām sugām ir invāzijas līkne, ja tā var iedomāties: visātrāk un visvienkāršāk ar tām var tikt galā tad, kad sastopami atsevišķi indivīdi. Bet sabiedrība tajā brīdī par šo jauno augu vai dzīvnieku tā nedomā. Drīzāk saka: cik interesants, skaists, rets! Zinātnieki ir tie, kas zvana trauksmes zvanus. Sabiedrība par invazīvo sugu sāk uztraukties, kad tā kļūst traucējoša, kad ietekme jūtama un redzama. Cīnīties jau joprojām var ar Sosnovska latvāni, ar Kanādas zeltgalvīti, ar Spānijas kailgliemezi, bet lokālās teritorijās. Domāju, ka savvaļā, valstī kopumā, jā, cīņa ir nokavēta.

- Ja kādas sugas invāzija kļūst par problēmu, vai iespējama valstiska rīcība?

Redziet, Latvijas normatīvajos aktos (Ministru kabineta 30.06.2008. noteikumos Nr. 468 "Invazīvo augu sugu saraksts") ir iekļauta tikai viena suga –

Sosnovska latvānis (*Heracleum sosnowskyi*). Un tieši tāpēc cīņa ar latvāņiem notiek intensīvāk, mērķtiecīgāk, jo tas nozīmē, ka secīgi arī pašvaldības var rīkoties, var mudināt latvāņus apkarot privātajā teritorijā, var piesaistīt resursus, lai darbi sekmētos. Sanāk, ka pārējo invazīvo sugu kopīga apkarošana ir kā labās gribas parādīšana. Bet šīs sugas ir, un tās izskaust, domāju, vairs neizdosies.

- Ko dabas pasaule fiziski un acīmredzami zaudē konkrētu augu invāzijas dēļ?

Zudība ir tieša. Iedomājieties, ka mums ir dabīgā pļava, jāņuzāļu pļava. Visu vasaru varam meklēt kaut ko ziedošu, plūkt pušķi, sapīt vainagu. Varam iebrist pļavā un dabūt šo dažādību. Ja šādā pļavā ieviešas invazīva suga, un vienalga, vai tā ir Kanādas zeltgalvīte, lupīna, jā, arī lupīna, vai sprigane, šīs invazīvās augu sugas veido monostruktūru. Un tagad, kad zeltgalve zied, var redzēt – plaši dzeltenī lauki. Invazīvās sugas ātrāk vairojas, agresīvāk izplatās, tās izspiež vietējās sugas. Un izspiež arī retās un aizsargājamās, kas līdz tam šajās bagātajās pļavās augušas.

Pļavas var salīdzināt ar debesskrāpi, kur katrā dzīvoklītī dzīvo kāda suga. Kāds tārpriņš, taurenis, bites, zaķi, stirnas. Jo daudzveidīgāka vide, jo vairāk sugu, kas iekļāvušās, pielāgojušās. Ja ienāk invazīva suga, tad ir viena liela privātmāja, un šī

suga tur plešas un vairojas viena pati.

Un šī patiešām ir liela problēma.

- Ko cilvēki dara nepareizi? Vai arī sabiedrība ievazā sugas Latvijā, kas vēlāk var nodarīt lielu kaitējumu?

Neapzināti tiek izdarītas kļūdas. Iepatīkas, un ņemam līdzi! Šis tiešām ir ceļš, kā nokļūst pie mums arī invazīvās sugas, jo tās pirms gadiem un gadu desmitiem pie mums ievestas tāpat kādu it kā labu sugu īpašību dēļ: tās ir dekoratīvas, kā augļu kultūra, kā lopbarības kultūra, kā zemes erozijas pretisuga, kā medījumu suga, kā mīļdzīvnieki. Un cilvēki šādi turpina rīkoties: vedu, pasūtu, pārku, sēju. Vienkāršākais, ko vajadzētu pirms šāda soļa vismaz izdarīt: iegūglējiet, ierakstiet auga nosaukumu un ierakstiet blakus "invazīvs"! Ja tāda citā reģionā būs šīs sugas daba, tas noteikti tiks norādīts. Un tad nevediet, nepasūtiet, nepērciet! Interneta veikalos arī var pasūtīt. Viss liekas košs, skaists un gribas iesēt, ieaudzēt. Interneta sūtījumus neviens nekontrolē. Ja vedīsiet pāri ārējām robežām, tad vēl kaut kāda kontrole varētu tikt piemērota, bet, ja no Eiropas, ja no ES valstīm, tad neviens nepārbaudīs. Šī nekontrolē ir problēma visā Eiropā, visā ES līmenī. Tā nav tikai mūsu problēma.

- Jūs teicāt, ka ir kāds košs piemērs, kas parāda, ka cilvēki uzvedību nemaina, ka sākotnēji rīcība šķiet simpātiska, bet vēlāk ar problēmu ne tikai valstī, bet veselā kontinentā cīnās gadsimtiem ilgi.

Jā, stāsts ir par Eiropas trusi Austrālijā. Austrālija bija Lielbritānijas kolonija, briti, cenšoties paplašināt savu medību bāzi, 18. gadsimtā aizveda uz kontinentu trušus. Trušiem tur ļoti iepatikās, jo Austrālijā nav savvaļas plēsēju: nav vilku, lapsu, kas viņus izķer. Patika klimatiskie apstākļi, augu valsts plaša. Un joprojām truši Austrālijā ir smaga dabas problēma, lauksaimnieku problēma. Viņi rok alas, ir milzīgs augsnes erozijas risks. Viņu ir daudz, viņi konkurē par barības resursiem ar vietējām sugām, un cīņa notiek ik dienas, un tā turpinās gadu desmitiem, gadu simtiem. Tas ir ļoti sarežģīti. Un savvaļā, plašā kontinenta teritorijā šī cīņa arī būtībā ir zaudēta.

UZZIŅAI

■ Latvijā savvaļā sastopamas ap 650 svešzemju augu sugu, par invazīvām uzskata līdz 50 sugām. Biežāk sastopamās: vītollapu miķelīte, vārpainā korinte, pilādžlapu sērmūkspireja, ošlapu kļava un citas.

■ No vairāk nekā 150 Latvijā savvaļā sastopamajām svešzemju dzīvnieku sugām invāzivas vai potenciāli invāzivas ir 18 sugas. Lielākā daļa ir ūdens dzīvnieki (rotans, apaļais jūrasgrundulis, daudzveidīgā sēdgliemene un citi), bet arī atsevišķi sauszemes dzīvnieki.

Avots: Nacionālā enciklopēdija

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA "Kurzemes Vārds" un reģionālās izdevniecības.